

Středoškolská odborná činnost 2005/2006

Obor 16 – historie

Cukrovar v Hrušovanech u Brna

Autor:

Denisa Dvořáková

Gymnázium Židlochovice

Tyršova 400

667 01 Židlochovice, 8. ročník

Konzultant práce:

Mgr. Danuše Švarzbergerová

(Gymnázium Židlochovice,

Židlochovice)

Zadavatel práce:

Židlochovice, 2006

Jihomoravský kraj

Prohlašuji tímto, že jsem soutěžní práci vypracovala samostatně pod vedením Mgr. Danuše Švarzbergerové a uvedla v seznamu literatury veškerou použitou literaturu a další informační zdroje včetně internetu.

V Židlochovicích dne 21. března 2006

vlastnoruční podpis autora

Obsah

Úvod.....	4
1. Cukrovar 1881 – 1929.....	6
2. Cukrovar 1929 – 1957.....	13
3. Cukrovar – obuvnický závod SVIT, ZGK.....	14
4. Cukrovar – obuvnické závody BOTEK a ROMIKA.....	16
Závěr.....	19
Poznámky.....	21
Seznam zkratk.....	23
Seznam použité literatury a pramenů.....	24
Seznam příloh.....	25
Přílohy.....	26

Úvod

Budova bývalého cukrovaru v Hrušovanech má zajímavou a pohnutou minulost, a proto jsem si toto téma vybrala k napsání své práce.

První impuls, který mě přivedl na myšlenku psát o tomto tématu jako předmětu své práce, vzešel od mého otce. Tuto volbu navíc podpořila skutečnost, že zde pracovali moji příbuzní. Potřebné informace jsem začala hledat ve Státním okresním archivu Brno – venkov v Rajhradě, ale zde byly jen velké plány budovy cukrovaru. S nulovým úspěchem skončila má návštěva knihovny Jiřího Mahena v Brně. První velký úspěch jsem zaznamenala v Místní knihovně v Hrušovanech, kde se mi podařilo získat kopii Kroniky obce Hrušovan a brožuru Závody Gustava Klimenta n. p. BOPO Hrušovany u Brna. Při své práci jsem spolupracovala i s místní kronikářkou Vlastou Adamovou, která mně poskytla kopii publikace Co jsem prožil u nás od převratu, obrázek části obalu, v němž se expedoval hrušovanský cukr i do zámoří, Zlomky spisového materiálu hrušovanské cukerní rafinerie a rukopis Od BOTEXu k ROMIKA INDUSTRIES, a. s. Poté jsem zašla do budovy bývalého cukrovaru, kde mně na vrátnici poslali za panem Zdeňkem Nejedlíkem, který je správcem budov v areálu, který je ve vlastnictví Průmyslového stavitelství Brno, a. s. Zapůjčil mi Investiční projekt – Rekonstrukce a koupě budovy a plán areálu bývalého BOTEXu s firmami, které zde sídlí. Vše jsem ještě doplnila vzpomínkou pamětníka, kterým je moje babička Marta Dvořáková.

Nejdříve jsem se zmínila o vzniku cukrovaru v Hrušovanech, které se datuje do konce 90. let 19. století. Postupem času se stal jedním z nejmodernějších cukrovarů v Evropě. Práce je hlavně věnována období 1881 – 1929. Během této doby cukrovar vznikl, vyhořel a následně byl znovu postaven. Koncem 30. let 20. století zde ale byla výroba vlivem světové hospodářské krize zastavena, což způsobilo značné hospodářské škody. Během války byla budova zabrána německým vojskem, který ji také později zapálilo. Po válce

však došlo k rozsáhlým opravám a stala se sídlem řady firem, které zde krátce či déle provozovaly, nebo provozují svoji činnost.

K tematice historie cukrovaru neexistuje mnoho pramenů. Čerpala jsem zejména z Kroniky obce Hrušovan z let 1252 – 1925 a z publikace Co jsem prožil u nás od převratu napsané Viktorem Bauerem, bývalým předsedou správní rady cukrovaru. Tato kniha je značně subjektivní a zaměřena proti státu, neboť Viktor Bauer byl poškozen právě zásahy státu, a proto jsem k ní musela přistupovat kriticky. Dalším pramenem je brožura Závody Gustava Klimenta n. p. BOPO Hrušovany u Brna, která je tendenčním dílem propagujícím výrobu v závodech v duchu socialismu. Publikace Anny Kolegarové Obrázky z minulosti Hrušovan – Sto let nové školní budovy se zabývá především historií školní budovy v Hrušovanech. Obsahuje i kapitolu k minulosti města, ve které se zmiňuje i o hrušovanském cukrovaru. Autorka čerpá své informace mimo jiné z Kroniky obce Hrušovan, ale protože prožila v Hrušovanech dětství a od roku 1964 do 90. let působila jako zaměstnanec školy, lze její informace z tohoto období hodnotit jako vzpomínky jednoho z pamětníků. Tato publikace obsahuje několik nepřesností a špatných údajů, a proto jsem k ní musela přistupovat kriticky. Dalšími prameny, ze kterých jsem čerpala, jsou Zlomky spisového materiálu hrušovanské cukerní rafinerie, Investiční projekt – Rekonstrukce a koupě budovy, rukopis ing. Kopy Od BOTEXu k ROMIKA INDUSTRIES, a. s. a plánec areálu bývalého BOTEXu společně se seznamem firem, které zde sídlí.

Cílem seminární práce je přiblížit důležité mezníky bývalé cukerní rafinerie v Hrušovanech. Hlavně se zaměřuji na období, kdy byl cukrovar v provozu, a také na jeho vliv na dění v obci.

1. Cukrovar 1881-1929

Původní budova se začala stavět v roce 1881 na obecních pozemcích jižně od nádraží. Povolení ke stavbě udělil 8. června 1881 okresní hejtman v Hustopečích. Cukrovar (rafinerie) byl dokončen v roce 1882 a téhož roku 19. února vysvěcen. Jeho stavitelem byl Jelínek ze Židlochovic.¹⁾ Nastává příliv dělníků a řemeslníků, kteří se trvale usazují v obci.

Cukrovar byl jeden z největších moravských cukrovarů. Rafinerie byla založena pod názvem „Rohrbacher Zuckerraffinerie Ack. Gesellschaft“ se značkou „R. Z. R.“. Vždy byla v německých rukách. Akciový závod měl pět podílníků, v jehož čele byl vídeňský milionář Eliáš. Centrální ředitelství bylo ve Vídni, akcionáři byli Židé. V roce 1886 zaměstnával cukrovar 600 osob. Kolem roku 1900 se denně zpracovalo 2100 q surového cukru, ze kterého se vyrobilo 1950 q bílého cukru. Přes 100 000 q cukru se vyvezlo za hranice. Cukerní daň dosáhla 6 milionů korun. Pracovalo zde 700 dělníků a 20 úředníků. Počátkem století byl cukrovar elektricky osvětlen.

V roce 1882 byla v panském domě, jemuž se říkalo Jägerhaus, zřízena správou cukrovaru německá škola. Zaměstnanci cukrovaru byli nuceni do této školy posílat svoje děti. O její zrušení v roce 1891 se zasloužili především rolníci, kteří neustále bojovali s vedením cukrovaru a mařili jeho germanizační snahy.

Od 1. září 1884 do 30. března 1886 působil v Hrušovanech jako učitel spisovatel Alois Mrštík.²⁾ Za svou snahu probudit v lidech národní uvědomění, byl za trest přeřazen z Hrušovan. O to se zasloužilo vedení cukrovaru, které bylo největším poplatníkem daní v obci a mělo v ní tedy rozhodující vliv.

Od podzimu roku 1894 do roku 1895 se stavěla místní dráha (lokálka) do Židlochovic. K tomu přispěl i cukrovar v Židlochovicích, jenž do hrušovanské rafinerie dodával ke zpracování surový cukr. Surový cukr dodávaly také např. surovárny v Pohořelicích a Šlapanicích. Výroba závisela na množství vypěstované řepy a výrobě surového cukru.

Rafinerie měla vlastní elektrárnu. Veškeré stroje byly poháněny elektrickými motory. Dodávala také proud k osvětlení Hrušovan. Při továrně byla zřízena cihelna na výrobu struskových cihel. K továrním účelům patřily dva blízké rybníky.

V roce 1906 koupil otec Viktora Bauera, budoucího předsedy správy cukrovaru, většinu akcií hrušovanské akciové společnosti a spojil ji s židlochovickými podniky, které byly po tři generace v majetku rodiny Robertů. Při obnově pachtu židlochovického panství v roce 1914 se stala hrušovanská rafinerie vůči správě statků arcivévody Bedřicha nájemcem za souhlasu všech účastníků a to nevypověditelnou smlouvou na dobu 20 let, čímž došlo ke spojení obou podniků.³⁾

V čele správy Rohrbacher Zuckerrafinerie Ack. Gesellschaft stál Viktor Bauer. Byl to německý velkopřumyslník, který se narodil v Brně, kde absolvoval německé gymnázium. Jeho matka byla českého a otec německého původu. Podle jeho slov se vždy cítil být německým Moravanem. Podnikal časté cesty do zámoří, znal cizí jazyky a měl rozsáhlé zahraniční styky. Cukrovar v Hrušovanech považoval za své životní dílo, stejně tak pachtovní velkostatek v Židlochovicích.

Dne 11. listopadu 1915 vypukl v cukrovaru požár, jehož příčinou byl výbuch v cukerním mlýně. Za několik dní vyhořel do základů. Požár musel být ohromný, neboť podle vyprávění jedné ženy, která v té době bydlela ve Velkém Dvoře u Pohořelic, bylo odtud po několik dní a nocí dobře vidět záři požáru na obloze. Při požáru zahynul jeden z prvních českých úředníků cukrovaru Jaromír Šotel.⁴⁾

V roce 1916 se začala stavět nová čtyřpodlažní rafinerie, která se stala jednou z nejmodernějších a největších v českých zemích. Stavební povolení bylo uděleno 23. dubna 1915. Jejím stavitelem byl ing. Neděla z Prahy.⁵⁾ Na stavbě pracovalo 600 ruských a srbských válečných zajatců. Rafinerie byla moderně zařízena na dvojnásobnou výkonnost, a proto pro ni mělo velký význam připojené židlochovické půdy

jako důležitého surovinového zdroje. Cukerní rafinerie zaměstnávala 22 úředníků a v době kampaně 1 260 dělníků. Výroba bílého zboží byla v tomto roce 125 970 q.

V té době získala hrušovanská rafinerie bývalý cukrovar na Starém Brně, který od požáru v r.1906 nepracoval, včetně příslušejících obytných budov a zahrady měřící 13 ha, za 1 milion korun. Současně všichni podílníci (bratři V. Bauera a rodina Robertů) podstoupili V. Bauerovi výhradní právo zpětného zakoupení starobrněnského objektu za tutéž cenu 1 milionu korun. Tato transakce byla provedena na rozhraní období 1918 – 1919, schválena valnou hromadou a zapsána do pozemkových knih.⁶⁾

V zákoně o pozemkové reformě vydaného v dubnu 1919, avšak se zpětnou platností od 29. října 1918, bylo výslovně uvedeno, že převody, provedené v době od počátku trvání účinnosti zákona, jsou ze stanoviska státu považovány za neplatné. Následkem toho se cukrovar na Starém Brně ocitl v záboru a až v roce 1923 byl na zvláštní žádost Státním pozemkovým úřadem opět propuštěn.

V roce 1920 americko-holandská společnost La Plata koupila 29 200 z celkového počtu 60 000 akcií a získala tak značnou minoritu v kapitálové účasti na podniku hrušovanské akciové společnosti. V. Bauer zůstal obchodovodoucím předsedou správní rady a současně zplnomocněným zástupcem majority.⁷⁾

Transakce společnosti La Plata vyvolala nespokojenost v jistých politických kruzích. V říjnu 1920 podalo Národní shromáždění interpelaci (př. č. 3), ve které je vysloven požadavek na zrušení židlochovické pachtovní smlouvy. Odpověď vlády výslovně zdůrazňuje, že neexistuje žádná možnost, aby se tato nájemní smlouva zrušila. Tato možnost nastala až následujícího roku, kdy byl vydán zákon ze dne 17. února 1922 čís. 88.⁸⁾

V roce 1922 bylo židlochovické panství arcivévodý Bedřicha přičleno československému státu na základě mírových smluv. Současně byl vydán zákon o výpovědi z 17. února 1922 č. 88. Tímto zákonem byla stanovena tříměsíční výpovědní

lhůta pro zrušené pachtu těch státních statků, které na základě mírových smluv připadly státu. Vedení podniku byla dána výpověď přípisem ministerstva zemědělství z 21. března 1923. V něm se prohlašuje s přiznáním nejkratší přípustné výpovědní lhůty za neplatnou nájemní smlouva, která byla nevypověditelně uzavřena na dobu od 1. července 1915 do 30. června 1935 a vztahovala se na hospodářství a cukrovar v Židlochovicích. Tato lhůta končila 30. června 1923, tedy 12 let před skončením platnosti ujednané smlouvy.⁹⁾

Byla vypsána soutěž na nový nájem. Zúčastnilo se jí vedení hrušovanské rafinerie, hodonínský koncern a Jan Vaca jako představitel rolnických cukrovarů přerovského okruhu. V soutěži zvítězila Akciová společnost pro cukrovarnický průmysl v Hodoníně. Majorita této společnosti byla v rukou zahraničních majitelů a náležela vídeňským rodinám Redlichů a Auspitzů i vídeňské „Bodenkreditanstalt“. Byl v ní zúčastněn i stát 20 % a organizace řepařů. Hodonín také získal cukrovar v Břeclavi I, do jehož rafinerie přicházely značným nákladem suroviny na zpracování ze židlochovického cukrovaru.

Dne 1. července 1923 před předáním pachtu se na ministerstvu zemědělství konalo jednání. Vedení podniku bylo donuceno ponechat vlastní strojní zařízení židlochovického cukrovaru za úředně podepsanou cenu a to 7 632 276 Kč. Z ní byla ještě sražena částka 1 935 000 Kč na opravu škod hospodářských budov.

Po zrušení nájemní smlouvy byla po novém vedení podniku požadována a ve Vídni zažalována pohledávka bývalého majitele, která byla splatná až po vypršení nájemní smlouvy 30. června 1935. Vedení prohrálo u všech tří instancí a muselo zaplatit dluh v československé měně. Nikdo se už nezajímal o to, že by bývalý pronajimatel měl navrátit kauci ve výši 670 000 Kč, které vedení složilo jako další záruku. Tyto jejich pohledávky měly být oproti dřívějšímu pronajimateli vzájemně kompenzovány.¹⁰⁾

Nový nájemce převzal veškeré zemědělské a tovární dělnictvo. Vedení penzionovalo ty lidi, které neuznalo za úplně schopné práce.

V prosinci 1923 nařídilo ministerstvo zásobování všem cukrovarům, aby pro tuzemsko odvedly potřebný cukr v rozsahu bývalého kartelního kontingentu. Příčinou byly zvyšující se ceny světového trhu (v prosinci byly asi o 100 korun vyšší než v říjnu). Cukrovary měly zásobovat domácí konzum po celý rok při říjnové úrovni, aby spotřebitel nemusel platit vyšší ceny. Rafinerie, která má svůj obchod založený na dostatečných zásobách vlastní řepy, může vyhovět tomuto požadavku jedině, když se zřekne zisku, který ji kynul ze zhodnocení řepy na vývozní bázi. Hrušovany však ztratily vlastní řepné zdroje, a proto své cukerní pozice museli budovat na světových cenách. Utrpěly tak obrovskou ztrátu. Ministerstvo zásobování zabralo veškeré zásoby ležící na skladě, a to i část přebytku, která měla být odeslána do USA a Švýcarska. Kupci se museli domáhat prostřednictvím svých vyslanectví, aby jim byla uvolněna jejich kvanta.

Tento zásah státu do soukromého hospodářství přiměl Hrušovany k předložení stížnosti k Nejvyššímu správnímu soudu. Jeho rozhodnutím ze dne 16. března 1925 byla konfiskace prohlášena za protizákonnou a nařízeno její zrušení.¹¹⁾ Rozsudek však přišel pozdě, neboť mezitím musel být cukr pod nátlakem ministerstva zásobování prodán, což mělo za následek ztrátu 8 milionů korun. Hrušovanská rafinerie se domáhala náhrady, ale bezvýsledně.

Opakující se postup státu vůči hrušovanskému cukrovaru znepokojoval zahraniční akcionáře, kteří se proto rozhodli k prodeji svých pozic. Dne 28. února 1924 se uskutečnil prodej 29 200 akcií americko-holandské společnosti La Plata agrárikovi Vacovi. Jan Vaca byl prezidentem podniku Akciové rafinerie rolnických cukrovarů v Olomouci. Jelikož Vaca žádal majoritu, prodal mu V. Bauer ze svého majetku 1 300 akcií. Byla uzavřena syndikátní smlouva, která stanovila vedení podniku, postavení V. Bauera jako jednatele a potvrzovala jeho právo zpětné koupě starobrněnského objektu.¹²⁾

Bylo upuštěno od předprodeje pozice v New Yorku, kde byl vysoký stav cukerního trhu. Skýtal tak koncernu značný zisk, jehož roční výtěžek mohl krýt celou kupní cenu

zaplacenou za majoritu hrušovanské rafinerie. Pozornost vedoucích osob koncernu se však obracela na získání pozice v jedné slezské rafinerii. Došlo k tříštění prostředků a koncern se následně zhroutil. Po likvidaci koncernu přešly akcie společnosti na Pražskou úvěrní banku, která převzala Vacou získanou majoritu i se všemi právy a závazky. Rolnické cukrovary se odloučily a zaujaly samostatnou pozici.

Během tří let 1920 – 21, 1921 – 22 a 1922 – 23 byly zaznamenány značné zisky, takže kromě výplaty dividendy mohly být uloženy vydatné rezervy. Na dividendě bylo vyplaceno v roce 1921 6 %, 1922 8 % a 1923 10 %. Od období 1923 – 1924 nebyly zisky, a proto nebyla vyplacena dividendy.¹³⁾

Hrušovanský podnik musel být zastaven, přičemž 1 200 dělníků, 80 zřízenců a 25 úředníků ztratilo práci. Velké kapitály investované do podniku (pouze rekonstrukce rafinerie za války stála 10 milionů korun) zůstaly nezúročeny. Státu ucházely vysoké daně, které podnik platil.

Zastavením provozu celé okolí hospodářsky utrpělo. Postižené vrstvy obyvatelstva se na protestní schůzi usnesly obrátit se na vládu o pomoc. Zástupci dělnictva podali v parlamentu interpelaci (př. č. 4). Odpověď vlády vychází podle V. Bauera zřejmě z neznalosti situace v hrušovanské rafinerii. Příčinou zastavení podniku nebyla ani neschopnost vedení zajistit pro podnik dostatek surového cukru, ani nevhodná geografická a dopravně-tarifní poloha, ale státní zásah do chodu podniku – zrušení židlochovického pachtu.¹⁴⁾

Od 29. prosince 1925 do 12. května 1927 probíhalo daňové trestní řízení, jehož předmětem byl V. Bauerův zprostředkovatelský prodej 29 200 akcií americko – holandské společnosti La Plata Vacovu koncernu, kterému přenechal ještě dalších 1 300 akcií ze svého vlastního majetku. Ale nakonec byl dne 2. února 1928 osvobozen na základě nedostatku objektivní i subjektivní skutkové podstaty.¹⁵⁾

Během trestního řízení klesly akcie hrušovanské cukerní rafinerie podle odhadů burzovních odborníků v době vynesení rozsudku z 1 000 Kč na 200 Kč. Úhrnná škoda byla vyčíslena na 6 000 000 Kč.

Během procesu se o „daňovém podvodu“ Viktora Bauera zmiňují články v libereckém listě „Vorwärts“ (př. č. 5) a v brněnském listě „Rovnost“ (př. č. 6).

Až v červnu 1927 byla vídeňská majorita získána Syndikátem řepařů. Mezitím zvýšil stát svoji účast z 20 % na 36 %. Vídeňští akcionáři odstoupili z podniku těsně před začátkem krize.¹⁶⁾ Nad rafinerií převládl český kapitál. Většinu akcií vlastnila Pražská úvěrní banka. V roce 1926/27 bylo zpracováno 218 497 q surového cukru při denním zpracování 4 700 q. Bílého zboží bylo vyrobeno 190 844 q. Skládalo se z cukru moučky, krystalu, kostek a cukrových homolů. Hotového bílého cukru se v tuzemsku prodávalo asi 115 00 q a 200 000 – 300 000 q do Rakouska, Švýcarska a dále přes Terst do zámoří. V podniku bylo zaměstnáno 20 úředníků a 105 stálých zaměstnanců. Během kampaně, která trvala 6 – 12 týdnů, pracovalo 1 120 dělníků. Denní průměrná mzda byla u mužů 18 – 24 Kč a 12 – 18 Kč u žen.

Dne 1. října 1928 obdrželi všichni zaměstnanci výpověď. Bylo zde zaměstnáno 150 osob celoročně a 1 300 osob v kampani.¹⁷⁾ V roce 1929 byla práce v cukerní rafinerii, nejmodernější a největší v ČSR, zastavena v důsledku světové hospodářské krize. Akciová společnost volila raději uzavření rafinerie a propuštění zaměstnanců a dělníků, než snížení svých zisků. Zbylí zaměstnanci prováděli údržbu a demontáž strojů. Mnoho propuštěných cukrovarnických odborníků opustilo Hrušovany a hledalo zaměstnání ve zbylých českých a moravských cukrovarech. Uzavření rafinerie znamenalo pro mnoho občanů snížení životní úrovně, neboť přišli o pracovní příležitost v době dvou až tříměsíční kampaně.

2. Cukrovar 1929 – 1957

19. června 1934 byla firmě *Moragro* pronajata nájemní smlouvou zemskou společností v Praze část nevyužitých prázdných objektů hrušovanské rafinerie, která v ní zřídila obilné sklady.¹⁸⁾

Po nastolení fašismu v Německu se vnější i vnitřní politická situace stále zhoršovala. 21. května 1938 vyhlásila vláda ČSR částečnou mobilizaci a vojenské jednotky obsadily pohraniční pevnosti. Pro dosažení lepší pohotovosti k ochraně hranic byl do Hrušovan přesunut 11. hraničářský prapor, který zde zůstal od 21. května 1938 do 31. července 1939 – tedy do termínu likvidace čsl. armády na počátku okupace. Prapor byl ubytován na vodárně a v budově továrny, kde byly také uskladněny vojenské zásoby.

Po 15. březnu 1939, kdy byl zřízen Protektorát Čechy a Morava, obsadili němečtí vojáci rafinerii, ubikace čsl. praporu a sklady armády. V následujících měsících odvážela nákladní auta všechen vojenský materiál z továrny.

V roce 1940 byly nuceny likvidovat i obilní sklady *Moragro* a vyklidit skladované obilí. 30. ledna 1941 převzala vojenská německá správa od *Moragra* skladiště.¹⁹⁾ Do bývalé rafinerie se nastěhoval německý vojenský sklad. Během války budova sloužila také jako orientační bod pro letadla.

Dne 17. dubna 1945 před 18. hodinou byly Hrušovany osvobozeny sovětskou armádou maršála Malinovského. V tuto dobu zapálili němečtí vojáci spolu s hrušovanskými Němci cukrovar změněný ve vojenský sklad potravin, látek a výstroje.²⁰⁾

V roce 1946 zde firma *Omnipol* zřídila skladiště, montáž a prodej hospodářských strojů z akce UNRRA.²¹⁾

V roce 1949 proběhla rozsáhlá oprava budov cukrovaru. Ve stejném roce byla v přízemí zahájena výroba cementového zboží a vznikl zde kompletní závod *Přidružená stavební výroba*.²²⁾ Řada občanů zde našla dobré zaměstnání a začali sem dojíždět i dělníci z jiných

obcí. Po krátkém čase byl tento závod přeměněn na **Dřevařský závod**, který se zabýval stavebním stolařstvím a natěračstvím. Závod byl v roce 1957 po dohodě ministerstva spotřebního průmyslu s KNV v Brně zrušen. Většina zaměstnanců přešla do nového závodu **SVIT**.²³⁾

Po uvolnění přízemí v roce 1954 zde byl založen závod **Jihomoravská Prefa, nár. podnik Brno, závod Hrušovany u Brna**. Původně to bylo výzkumné pracoviště, které mělo vyřešit v rámci akce zprůmyslnění stavebnictví výrobu panelových konstrukcí na automatické lince.²⁴⁾ Od září 1958 byla zahájena sériová výroba panelových konstrukcí pro výstavbu v brněnském kraji. Závod připravoval a zpracovával kvádry pro novou výrobu prefabrikátů, která byla dána do počátečního provozu v roce 1962.

3. Cukrovar – obuvnický závod SVIT, ZGK

Koncem roku 1957 po zrušení dřevařského závodu byly budovy bývalého cukrovaru předány do užívání obuvnickému závodu **SVIT, n. p., Gottwaldov** pro zavedení dřevařských výrobků a polotovarů se zaměřením na hlavní výrobu kožené a ostatní obuvi. Společně s **BOPO Třebíč, n. p.** se podílely na zásobování vnitřního trhu obuví. Závody Gustava Klimenta, n. p., byly zřízeny 4. července 1949 a to tak, že k základnímu závodu Borovina byly přičleněny podniky Dekva Třebíč. Podnik se skládal ze základního závodu Borovina a pobočných závodů Znojmo a Hrušovany.²⁵⁾

Závod začínal s počtem 47 zaměstnanců, ze kterých byl utvořen provoz na výrobu kopytových a napínákových krychlí se stolařskou dílnou. Pro rozvoj závodu byli přijímáni další zaměstnanci z Hrušovan a okolí. V roce 1958 byla založena výroba kožené a textilní výroby. Závod se rychle rozrůstal a koncem roku 1960 čítal 1600 zaměstnanců, z toho 1 000 žen a 600 mužů.

Na své bývalé pracovní místo vzpomíná i Marta Dvořáková roz. Hodovská: „*Do Svitů jsem nastoupila 1. září 1970 a odešla jsem 11. července 1977. Když jsem začínala, byla pracovním dnem i sobota. A když se honil plán, což byla denní výroba, pracovali jsme i v noci ze soboty na neděli nebo v neděli. Každá pracovnice prováděla svou operaci, např. sešívala, prošívala boty, spojovala paty nebo přišívala ozdoby. Když se něco udělalo špatně, tak se vědělo, kdo to způsobil. Hotové boty pak putovaly nejdříve ke kontrolorce, která dohlížela nad jejich stavem, a potom ke kruhu, kde se boty přicvakávaly na kopyta. Chvilí jsem také šila kozačky nebo jsem pomáhala při výrobě papučí. Ženy musely na hlavě nosit síťky, aby se jim vlasy nedostaly do strojů. Občas se také stávalo, že si některá prošla prst. Pracoval zde také můj tatínek a bývalý manžel. Tatínek zde dělal opraváře u sekaček, které vysekávaly materiál, ze kterého se potom sešívaly boty. Můj bývalý manžel zde pracoval jako elektrikář. Bylo zde hodně pracovních příležitostí. Lidé dojížděli z celého okolí. Po druhé hodině odpoledne bylo nádraží plné autobusů. Jezdil jeden za druhým.“²⁶⁾*

Pro zajištění produktivity práce byly zřizovány nové technologické postupy výroby a zlepšena organizace práce. Vedení závodu provádělo u všech zaměstnanců školení v základech technického minima. Závod měl patronát nad Národní školou a JZD Hrušovany. Uplatňovaly se zde tyto společenské složky: ČSM, ČSČK, ČSPO, Svazarm a SČSP. Komunistická strana využívala jejich činnost k upevnění své moci.

Národní podnik Svit měl značný podíl na rozvoji Hrušovan. Stavbou autobusového nádraží, na kterou přispěl částkou 700 000 Kč, došlo k rozmachu autobusové dopravy. Nelze opomenout ani jeho účast na výstavbě osmipodlažního internátu a tří činžovních domů o 64 bytových jednotkách na sídlišti Niva.

Zpočátku patřil obuvnický závod pod n.p. Svit Gottwaldov, ale v roce 1974 přešel v rámci delimitace pod **ZGK, n. p. Třebíč – Borovina**.²⁷⁾ Do roku 1987 zde bylo vyrobeno 276 milionů párů obuvi v celkové hodnotě 6 592 milionů Kčs. V prvopočátku se vyráběla kožená a textilní vycházková obuv, od 80. let především domácí textilní obuv. V závodu

byla zajišťována dřevovýroba a kovovýroba pro výrobu vysekávacích a šicích strojů. Bylo zde také zaměstnáno 110 pracovníků z Kuby a Vietnamu.

V době socialismu řídila chod závodu celozávodní organizace KSČ za pomoci SSM a ROH.

4. Cukrovar – obuvnické závody BOTEX a ROMIKA

Po listopadu 1989 nastaly zásadní změny v politickém řízení státu a hospodářské činnosti. Velké státní a národní podniky se začaly privatizovat. V Hrušovanech zahájil práci **BOTEX, a. s.**

V roce 1990 zde zahajuje provoz německá firma **ROMIKA** z Trevíru od Luxemburských hranic. Vyrábí domácí, lehké sportovní a vycházkové boty se značkou ROMIKA. Nabídla BOTEXu spolupráci a možnost alespoň částečného řešení těžké situace. Nejdříve zadává BOTEXu výrobu svršků pro svoji potřebu a během prvních deseti měsíců intenzivně připravuje v BOTEXu kompletní vlastní výrobu s využitím kapacit a prostor poskytnutých BOTEXem. Potřebné speciální stroje ROMIKA dovezla a instalovala, nezbytné stavební úpravy zajistil BOTEX a výroba pro ROMIKU formou tzv. „zušlechťování“, tj. prací ve مزدě z bezcelně dovezeného materiálu, začala. Po počátečních potížích se podařilo vyrobit 1,1 milionů párů bot za rok.²⁸⁾

Kvůli privatizaci národních podniků došlo k prudkému poklesu vlastní výroby BOTEXu a s tím spojenému propouštění zaměstnanců. Ze 2 500 zaměstnanců klesl stav do konce roku 1997 na 350 a do 31. března 1998, kdy firma BOTEX prakticky skončila s vlastní výrobou, až pod 300 lidí. Hrušovany musí řešit otázku vysoké nezaměstnanosti a důsledky z toho plynoucí.

Vedení firmy ROMIKA založilo novou českou firmu, akciovou společnost s kapitálovou účastí 66 % mateřské firmy **ROMIKA GmbH TRIER** a 34 % českých akcionářů **UNIFIN REALITY, a. s.**, **ROMIKA INDUSTRIES, a. s.** Firma se do obchodního rejstříku zapsala 23. března 1998. Svou činnost oficiálně zahájila pod novým vedením 1. dubna 1998 s 250 zaměstnanci, kteří podepsali nové smlouvy. Výsledkem prvního měsíce bylo 55 000 vyrobených párů, to znamená zvýšení produkce o 125 % oproti poslednímu měsíci v BOTEXu. Od července se zvýšil počet zaměstnanců na 320 a jeho měsíční produkce stoupla na 82 300 párů obuvi.²⁹⁾ ROMIKA GmbH je německou firmou vyrábějící obuv, která má své zastoupení po celém světě. Mimo EU vyváží své výrobky také do USA, Austrálie, Jižní Afriky, Izraele, Turecka a jiných.

V roce 1998 se změnilo podílnictví. Společníky firmy ROMIKA INDUSTRIES, a. s. jsou **ROMIKA GmbH (64 %)** a **Elfin, a. s. (36 %)**. Firma Elfin je vlastníkem pozemků bývalého BOTEXu. Zabývá se především obchodní a investiční činností. Na konci roku 1998 se rozhodla k investici do koupě, oprav a rekonstrukce haly ve výši 22 milionů Kč. Z této částky bylo 6 milionů Kč použito na koupi nemovitosti a 16 milionů na její rekonstrukci. Celá rekonstrukce byla provedena zvnějšku a uvnitř jen ve dvou ze čtyř podlaží. Stavební práce začaly v září 1999 a byly ukončeny v prosinci téhož roku. Celá půjčka byla hrazena z pronájmu nemovitosti. K jejímu splacení došlo v roce 2004.³⁰⁾

3. května 2005 vstoupila firma ROMIKA INDUSTRIES, a. s. do konkurzní podstaty. Ukončila své působení v Hrušovanech u Brna a její výrobu odkoupila 4. května 2005 německá firma **JOSEF SEIBEL, s. r. o.** Tato firma vyrábí v hlavní budově kompletní obuv technologií přímého nástřiku. Celý provoz je soustředěn ve dvou nadzemních podlažích výrobní budovy. V přízemí jsou situovány sklady, firemní prodej, pomocné technické zázemí (kompresorovna a úprava vzduchu, lisovna odpadu) a menší část výroby. Příruční sklad, hlavní část výroby, expedice, údržba a administrativa se nacházejí v 1. patře budovy.

V současnosti se celý areál bývalého BOTEXu dělí na dvě části, ve kterých sídlí několik firem (př. č. 7). Větší část areálu, ve kterém se také nachází výrobní hala, je majetkem firmy Průmyslové stavitelství Brno, a. s.

Ke dni 26. ledna 2006 zde svou činnost provozují tyto firmy:

- **Seibel Josef, s. r. o.** (výroba obuvi)
- **LAC, s. r. o.** (výroba sušáren a pecí)
- **Cromtryck, s. r. o.** (výroba znaků na auta)
- **IFE, s. r. o.** (skladování materiálu)
- **VUVL, s. r. o.** (recyklace)

Menší část areálu je ve vlastnictví několika firem a jedné fyzické osoby – pana Medvěda. Ke dni 26. ledna 2006 zde působí tyto firmy:

- **Japez, s. r. o.** (stavební činností – zámečnická a stolařská dílna)
- **Tubel, s. r. o.** (zpracovávání papíru)
- **Riromi, s. r. o.** (průmyslové podlahy – sklad)
- **Eurookna**

Závěr

V 80. letech 19. století se v důsledku průmyslové revoluce zvýšila poptávka po surovinách pro potravinářský průmysl. Došlo k rozmachu ve stavbě cukrovarů, mezi které patřil i cukrovar v Hrušovanech. Hrušovany byly ideálním místem, neboť se nacházejí v geograficky výhodné oblasti pro pěstování cukrové řepy.

Během 124 let existence procházela budova bývalého cukrovaru v Hrušovanech obdobími prosperity a úspěchů, ale také obdobími plných nejistot, neštěstí a krizí.

Některé události neovlivnily pouze život obyvatel obce Hrušovany, ale měly dopad na celou společnost, ekonomiku státu a projevíly se i v zahraničí. Se vznikem cukrovaru došlo v Hrušovanech k velkému hospodářskému růstu a ke zvýšení životní úrovně obyvatel. Vedení cukrovaru nechalo postavit lokálku do Židlochovic a několik obytných bloků. Cukrovar poskytl zaměstnání mnoha občanům Hrušovan, ale také lidem z širokého okolí. Z toho vyplývalo jeho privilegované postavení a jeho zásadní vliv na život obce jak na poli hospodářském, tak i politickém.

Avšak pozdější kroky vedené ze strany státu, které byly prováděny z nacionálních důvodů, neboť vedení cukrovaru bylo v německých rukou, uvrhlo zaměstnance do hmotné bídy. Stát jednal jak bez ohledu na blaho lidí, kteří uzavřením podniku ztratili zaměstnání, tak bez ohledu na ekonomiku, kdy tak stát přišel o příjem z vysokých daní.

Během války sloužil bývalý cukrovar jako sklad pro německé vojáky, kteří ho posléze zapálili. Po válce však došlo k rozsáhlé rekonstrukci budovy a postupem času se stala sídlem mnoha firem. Jako příklad mohu uvést firmy a závody *Omnipol, Moragro, Přidruženou stavební výrobu, Dřevařský závod* či *Jihomoravskou Prefu, n. p. Brno*.

Se zahájením závodu **SVIT**, který později přešel pod **ZGK, n. p., Třebíč-Borovina**, byla v Hrušovanech zahájena tradice výroby obuvi. V této tradici pokračovaly na konci 80. let a začátku 90. let firmy **BOTEX, a. s.** a **ROMIKA, a. s.** V současnosti zde však již

tyto podniky ukončily svoji činnost. Nyní je zde jediným výrobcem obuvi německá firma **JOSEF SEIBEL, s.r.o.** V areálu bývalého BOTEXu provozuje svoji činnost řada firem, např. *LAC, s. r. o., Cromtryck, s. r. o., IFE, s. r. o., VUVL, s. r. o., Japez, s. r. o., Tubel, s. r. o., Riromi, s. r. o. či firma Eurookna.*

Po zániku cukrovaru se tedy budova stala sídlem mnoha firem. Bylo to z toho důvodu, že zde byly rozsáhlé prázdné budovy a také proto, že Hrušovany mají výhodnou dopravní polohu, neboť leží na trati Brno – Břeclav. Postupem času budova ztratila své významné postavení v povědomí lidí, neboť se vznikem dalších firem a továren v Hrušovanech už nebyla jediným místem poskytující pracovní příležitosti. V současnosti nemá výrazný vliv na dění ve městě.

Dříve byly Hrušovany známým místem pro zpracování a výrobu cukru. Vše se ale změnilo díky lidské hlouposti a zásahům státu. Hrušovanský cukrovar nakonec podlehl hospodářské krizi. Hrušovany se však s nepřízní osudu dokázaly poprat. Dnes jsou místem s dlouholetou tradicí výroby obuvi a díky bývalým prostorám cukrovaru i obcí, kde působí řada menších firem, které přináší lidem práci a určité jistoty.

Existuje pouze několik lidí, kteří znají celou historii budovy bývalého cukrovaru, která je nejvýraznějším rysem v panoramatu města Hrušovany u Brna. Prostřednictvím této práce bych chtěla získané informace rozšířit do povědomí občanů. Doufám, že se mi podařilo objasnit některé okolnosti a poskytnout tak odpověď na některé otázky týkajících se činnosti a zániku nejen cukrovaru, ale i dalších firem.

V budoucnu by mě zajímalo zpracovat „osudy“ dalších moravských cukrovarů. Během 20. století, hlavně po 2. světové válce a po roce 1989, se měnila hospodářská struktura Čech a Moravy. Bylo by zajímavé na pozadí historie starých továren sledovat vývoj obcí ve 20. století.

Poznámky

- 1) Kubíček, V.: Kronika obce Hrušovan 1252 – 1925, s. 39.
- 2) Tamtéž, s. 52-53.
- 3) Bauer, V.: Co jsem prožil u nás od převratu, Brno, 1929, s. 9.
- 4) Kubíček, V.: c.d., s. 63.
- 5) Tamtéž, s. 63.
- 6) Bauer, V.: c.d., s. 9.
- 7) Tamtéž, s. 12.
- 8) Tamtéž, s. IV.
- 9) Tamtéž, s. 12.
- 10) Tamtéž, s. 16.
- 11) Tamtéž, s. 19.
- 12) Tamtéž, s. 19.
- 13) Tamtéž, s. 20.
- 14) Tamtéž, s. VII.
- 15) Tamtéž, s. 33.
- 16) Tamtéž, s. 20.
- 17) Soukromá sbírka Vlasty Adamové, kronikářky města Hrušovany u Brna, Zlomky spisového materiálu hrušovanské cukerní rafinerie, nedatováno.
- 18) Tamtéž.
- 19) Tamtéž.
- 20) Kolegarová, A.: Obrázky z minulosti Hrušovan – Sto let nové školní budovy, Brno, 1992, s. 7.
- 21) Soukromá sbírka Vlasty Adamové, kronikářky města Hrušovany u Brna, c.d.
- 22) Kolegarová, A.: c.d., s. 8.

- 23) Tamtéž, s. 10.
- 24) Tamtéž, s. 9.
- 25) Kolektiv autorů: Závody Gustava Klimenta n. p. BOPO Hrušovany u Brna,
Gottwaldov, 1987.
- 26) Vzpomínky pamětníků : Marta Dvořáková roz. Hodovská z Hrušovan u Brna , naroz.
27. 12. 1943, zazn. 10. 12. 2005.
- 27) Kolektiv autorů: c.d.
- 28) Ing. Kopa, J.: článek Od BOTEXu k ROMIKA INDUSTRIES, a. s.
- 29) Tamtéž.
- 30) Archiv Průmyslového stavitelství Brno, a. s.: Investiční projekt – Rekonstrukce a
koupě budovy, 1999.
- 31) Soukromá sbírka Vlasty Adamové, kronikářky města Hrušovany u Brna., část obalu,
v němž se expedoval hrušovanský cukr i do zámoří.
- 32) Bauer, V.: c.d., s. I.
- 33) Tamtéž, s. IV.
- 34) Tamtéž, s. 34.
- 35) Tamtéž, s. 34.
- 36) Podnikový archiv Průmyslového stavitelství Brno, a. s., Plán areálu bývalého
BOTEXu a firmy, které zde sídlí, nedatováno.

Seznam zkratk

BOPO = boty ponožky

ČSČK = Československý červený kříž

ČSM = Československý svaz mládeže

ČSPO = Československá požární ochrana

JZD = Jednotné zemědělské družstvo

KNV = Krajský národní výbor

KSČ = Komunistická strana Československa

ROH = Revoluční odborové hnutí

SČSP = Svaz československo – sovětského přátelství

SSM = Socialistický svaz mládeže

Svazarm = Svaz pro spolupráci s armádou

ZGK = Závody Gustava Klimenta

Prameny a literatura

Podnikový archiv Průmyslového stavitelství Brno, a. s., Investiční projekt – Rekonstrukce a koupě budovy, 1999.

Podnikový archiv Průmyslového stavitelství Brno, a. s., Plán areálu bývalého BOTEXu a firmy, které zde sídlí, nedatováno.

Soukromá sbírka Vlasty Adamové, kronikářky města Hrušovany u Brna, Část obalu, v němž se expedoval hrušovanský cukr i do zámoří.

Soukromá sbírka Vlasty Adamové, kronikářky města Hrušovany u Brna, Zlomky spisového materiálu hrušovanské cukerní rafinerie, nedatováno.

Bauer, V.: Co jsem prožil u nás od převratu, Brno, 1929.

Kolegarová, A.: Obrázky z minulosti Hrušovan – Sto let nové školní budovy, Brno, 1992.

Kolektiv autorů: Závody Gustava Klimenta n. p. BOPO Hrušovany u Brna, Gottwaldov, 1987.

Ing. Kopa, J.: Od BOTEXu k ROMIKA INDUSTRIES, a. s., rukopis, nedatováno.

Kubíček, V.: Kronika obce Hrušovan 1252 – 1925.

Vzpomínky pamětníků:

Marta Dvořáková roz. Hodovská z Hrušovan u Brna, naroz. 27.12. 1943, zazn. 10.12. 2005.

Seznam příloh

- 1) Obrázek cukrovaru v Hrušovanech u Brna v roce 2006
- 2) Část obalu, v němž se expedoval hrušovanský cukr i do zámorí³¹⁾
- 3) Interpelace ze dne 22. října 1920 a odpověď na ni ze dne 21. března 1921 – opis³²⁾
- 4) Interpelace ze dne 13. prosince 1928 a odpověď na ni ze dne 20. dubna 1929 – opis³³⁾
- 5) Článek v libereckém listě „Vorwärts“³⁴⁾
- 6) Článek v brněnském listě „Rovnost“³⁵⁾
- 7) Plán areálu bývalého BOTEXu a firmy, které zde sídlí³⁶⁾

Přílohy

Příloha č. 1

Obrázek cukrovaru v Hrušovanech u Brna v roce 2006

Příloha č. 2

Část obalu, v němž se expedoval hrušovanský cukr i do zámoří

Příloha č. 3

I. volební období. POSLANECKÁ SNĚMOVNA N. S. R. Č. 1920. 2.

zasedání

599

INTERPELACE

Poslance Nejezchleba-Marchy, Staňka, Vaculy a soudruhů na vládu

V záležitosti nakupování cukrovarů na Moravě holandskou finanční skupinou, v záležitosti zrušení pachtovních smluv na státních velkostatech a v záležitosti provádění pozemkové reformy na těchto velkostatech.

Již delší dobu mluví se v zasvěcených finančních kruzích na Moravě, že finanční skupina La Plata, která má sídlo v Amsterdamu, skupuje akcie hrušovanské cukerní rafinerie, dále cukrovaru v Židlochovicích a Velkých Pavlovicích. V poslední době četné denní listy přinesly autentické zprávy, že cukrovar ve Velkých Pavlovicích je již zakoupen řečenou holandskou společností a že většinu akcií cukrovarní rafinerie v Hrušovanech a surovárny v Židlochovicích podařilo se již jmenované finanční skupině zakoupiti. Tato zpráva způsobila v okresech Židlochovice, Hustopeče, Klobouky a v celém teritoriu, kde zmíněné podniky leží, hotové pobouření. Původ tohoto pobouření v širokých masách venkovského lidu leží ve dvou okolnostech. Prvá jest následující:

Zemědělské výrobní obyvatelstvo úpělo po celá desetiletí pod útlakem cizího nepřátelského cukrovarnického průmyslu. Jsou známy zápasy a boje proti kartelu a rayonu. Úporným snahám těchto kruhů podařilo se vybudovati na Moravě několik rolnických akciových cukrovarů a několik cukrovarů kapitalistických porolničtí, vydáním nových emisí akcií. Zemědělský lid po převratu r. 1918 byl přesvědčen, že tato část průmyslu cukrovarského, kterou drží pevně ve svých rukou a která je výsledkem píle a snažení se nám nepřátelského státu, tvořiti může a bude pevný základ pro převzetí veškerého cukrovarnického průmyslu na Moravě, který je odvislý vlastně od produktivity zemědělcovy. Byl přesvědčen a doufal, že vláda Československé republiky bude pracovat,

vědoma jsou si uspořádání sociálních poměrů ve státě, k tomu cíli, aby ten úkol vyspělým kruhům zemědělským umožnila. Místo splnění těchto nadějí stojí před hotovou událostí, že cizí velkokapitál zmocňuje se obrovských tří podniků, aby na nepřehlednou řadu let snahy venkovských producentů byly pochovány.

Druhý důvod je následující:

Obě surovárny a sice cukrovar v Židlochovicích a ve Velkých Pavlovicích mohou existovat jen tím způsobem, že produkují potřebnou surovinu a na pozemcích, které dnes náleží státu. Tak cukrovar v Židlochovicích má pronajato od státu pět ohromných dvorů a sice v Pohořelicích, Žabčicích, Němčicích, Nový Dvůr, Zlatý Dvůr a v Měnině ve výměře 4 120 ha orné půdy, což činí 21 000 měřic, nehledě ani k tomu, že výměra luk, zahrad, pastev a lesů činí opět 2 100 ha čili skoro 11 000 měřic. Půda tato dříve patřila do majetku bývalého arcivévody Bedřicha a dnes je majetkem státu. Cukrovar ve Velkých Pavlovicích (J. Latzel & Comp.) má najaty dvory, náležející panství Hodonínskému (majetek bývalé císařské rodiny Habsburské). Dvory, Velké Pavlovice, Bořetice, Kobylí, Rakvice, Trkmanec, Zaječí, Šakvice atd. ve výměře 2 200 ha čili skoro 12 000 měř, má

velkostatek pronajaty nehledě ani k četným jiným objektům.

Z uvedených číslic je patrné, že oba cukrovary a sice v Židlochovicích a Velkých Pavlovicích mají přes 33 000 měř státní půdy v nájmu a že existence jejich je závislá právě na této skutečnosti. Konstatuji, že příslušné rolnické kruhy se již jedenkrát interesovaly o koupi velko-pavlovického cukrovaru, ale že tato koupě se nerozbíjela jen o cenu, nýbrž také o skutečnost výše citovanou. V celém teritoriu oné obrovské výměry státních pozemků čekají lidé na pozemkovou reformu a dlužno konstatovat, že velkou nevoli tam mezi lidem působí, že takové ohromné plochy státních pozemků jsou k dispozici soukromým kapitalistům (Robert, Latzel & Comp.), že tito velkokapitalisté v době nynější dobré konjunktury bohatnou z majetku republiky, co zatím na druhé straně tisíce lidí marně se domáhá aspoň spravedlivého částečného přidělu půdy do prozatímního nájmu ve smyslu § 63 přidělového zákona.

Pozemky tyto patří státu a ministerstvo zemědělství dbá žárlivě, aby % z nouze pronajaté půdy bylo co nejmenší, ne-li poloviční, jak u velkostatků druhých. Nyní je lid přesvědčen o dvou skutečnostech. Za první, že pozemková reforma, která je zde velmi akutní otázkou, je stěžena z toho důvodu, že majetek patří

státu, za druhé, že cizozemská nová skupina kapitalistická zmocňuje se obrovských zisků, ležících ve státních rozlohách pozemkových. Tato skutečnost způsobuje, že v řečených krajích se co chvíle odehrávají bouřlivé tábory a veřejné projevy, které jsou namířeny proti vládě Československé republiky a horují pro rozřešení tohoto palčivého problému.

Má-li býti odpomoženo všem důsledkům, které hrozí z nerozřešení této otázky propuknout, je nutno, aby stát, resp. vláda Československé republiky přikročila k řešení pozemkové reformy v těchto krajích tím způsobem, že ba spolu s přidělem půdy řešila také otázku těchto průmyslových podniků zemědělských. Je nutno, aby vláda zabránila, by vizí kapitalistická společnost, o níž není ani bankovním interesovaným kruhům známo, kdo za ní stojí v pozadí, znemožněno bylo valutovými výhodami zmocňovati se důležitých hospodářských posic v naší republice. Je nutno, aby stát zrušil nájemné smlouvy s dosavadními cizími majiteli, kteří mají pozemky za nepoměrně nízké nájemné. Je nutno, aby

vláda učinila taková opatření, by ve smyslu platných zákonů o pozemkové reformě mohla zde započít blahodárné parcelační dílo, spojené s akcemi uchování tohoto průmyslu v rukou nejbližších výrobních interesentů, čili v rukou národa.

Podepsaní se táží:

1. Je známo vládě, že finanční skupina cizích kapitalistů zasahuje tak těžce do naší majetkové državy?

2. Je vláda ochotna učiniti všechna opatření, aby takové případy byly znemožněny?

3. Je vláda ochotna spolupůsobiti k tomu a po dohodě s čelnými hospodářskými organizacemi pracovati k tomu, aby tyto tři podniky, závislé čistě na půdě náležející státu, byly zajištěny jako vlastnictví výrobních vrstev zemědělských?

4. Je vláda ochotna přikročiti ve smyslu platných zákonů k parcelaci státních pozemků a provést parcelaci současně se zajištěním výroby v řečených podnicích?

5. Je vláda ochotna zrušiti smlouvy s dosavadními nájemci a uvolniti si tak ruce pro vyřešení společných akcí v tomto dotazu zdůrazněných?

V Praze, dne 22. října 1920.

Nejezchleba-Marcha, Staněk, VaculaRychtera, Malypetr, Jan Černý, Sonntag, ing. Botto, Dr. Blaho, Chlebounová, Molik, MUDr. Srdínko, Dr. Kubíček, Bradáč, Hnidek, Udržal, Štolba, Vahala, J. Hálek, Beran, Dubický, Dr. Černý.

2154

ODPOVĚĎ

vlády

na interpelaci poslanců Nejezchleba-Marchy, Staňka, Vaculy a druhů o zakupování cukrovarů na Moravě holandskou finanční skupinou, o zrušení pachtovních smluv na státních velkostatech a o provádění pozemkové reformy na těchto velkostatech (tisk 599).

Konaným vyšetřováním podařilo se zjistiti, že obavy vyslovené v uvedené interpelaci nejsou odůvodněny, neboť, jak z níže uvedeného vyličení věci jest patrné, nedošlo v daném případě k porušení platných předpisů ani ve příčině účasti cizozemského kapitálu na podniku tuzemském, ani ve příčině požadované parcelace pozemků, jež cukrovary v Židlochovicích a ve Velkých Pavlovičích mají v nájmu.

Hrušovanská rafinerie cukru byla až do poloviny r. 1920 vlastnictvím akciové společnosti hrušovanského cukrovaru, a hlavními akcionáři byli Justin Robert, Julius Robert, Viktor Bauer, Petr Bauer a Mořic Bauer.

V roce 1915 cukrovar v Hrušovanech vyhořel. Novostavby a zmodernizování strojního zařízení vyčerpalo téměř úplně prostředky společnosti, takže když použitý úvěr v tuzemsku dosáhl již 12 000 000 korun, bylo nutno učiniti

opatření, aby podnik přistoupením finančně silné skupiny byl udržen.

Ve směru tom navázáno jednání ve Francii a v Americe, ale teprve jednání zahájené s nizozemskou společností „La Plata“ vedlo k cíli.

„La Plata“ jest obchodní společnost pro dovoz a vývoz se sídlem v Amsterdamu a jejími zakladateli jsou firmy: De Kock et van Heel, Administratie et Rustkantoor Securitas, Fritz Leuser a A. A. Ruben.

Společnost jest v obchodním spojení s holandskými bankami: Amsterodamskou bankou, Roterdámskou bankou, Heyel Kerstensovou bankou atd.

Na podniku hrušovanském zúčastnila se „La Plata“ tím způsobem, že ze 60 000 akcií, majiteli svědčících, převzala 29 000, za což jí byla zjištěna pouze dvě místa ve správní radě.

Transakce tato provedena byla prostřednictvím České průmyslové banky a Anglo-rakouské banky v Praze.

Ač nelze popírat, že účast kapitálu cizozemského jest v daném případě velmi značnou, není právních důvodů, které by bránily tuzemským podnikům přijímati za společníky firmy nebo podniky cizí, jsou-li veškeré zákonné předpoklady pro transakce toho druhu splněny.

Z důvodu toho nemůže vláda ani napříště brániti tomu, aby za zákonitých podmínek neúčastnil se cizí kapitál na obchodu a průmyslu tuzemském, tím méně, když, jak bylo zjištěno v přítomném případě, ani tuzemská zemědělská výrobní družstva, ani české vrstvy finanční neprojevily vážného zájmu o účast na sanaci nebo převzetí podniku hrušovanského.

Pokud jde o návrh, aby pozemkový majetek, který tou dobou Hrušovanská cukerní rafinerie má najatý, byl dán do rukou výrobních družstev zemědělských, sluší konstatovati, že společnost tato jest vlastníci celkem 93 ha 95 a zemědělské půdy.

Pozemkový majetek tento není zabrán státem podle zákona ze dne 16. dubna 1919, č. 215 Sb. z. a n. a nepodléhá tudíž zákonu o pozemkové reformě.

Ze státního pozemkového majetku ve správě ministerstva zemědělství jsoucího má jmenovaná společnost najato celkem 4 494 ha 84 a půdy, drobně pak má pachtováno ještě 55 ha 10 a.

Společnost dala v pronájem z této výměry: vojenskému eráru 64 ha 72 a, drobným zemědělcům 393 ha 28 a, deputátníkům 92 ha 72 a, vlastním zaměstnancům v továrně 257 ha 99 a, a lesnímu úřadu 45 ha 50 a.

Ve vlastní režii hospodaří společnost na zemědělské půdě ve výměře celkem 3 475 ha 24 a.

Nájemní smlouva s hrušovanskou cukerní rafinerií byla ujednána správou statku bývalého arcivévodě Bedřicha dne 8. července 1914 na dobu od 1. července 1915 do 30. června 1935 a to s vyloučením výpovědi.

Tato nájemní smlouva jest za nynější ceny pozemků zřejmě nevýhodnou, a bylo by jistě výhodou, kdyby naskytla se možnost ji zrušiti.

Totéž platí o smlouvě nájemní s cukrovarem ve Velkých Pavlovicích, kterou uzavřela bývalá c. a k. inspekce rodinných statků v Hodoníně dne 10. června 1905 na dobu do 31. března 1927.

Rovněž tato smlouva jest, vyjímaje případ likvidace firmy, nevypověditelná a ani v tomto případě nedostává se ministerstvu zemědělství právního titulu ke zrušení smlouvy.

Ministerstvo zemědělství nikterak se nebrání, aby i na velkostatech státních provedena byla pozemková reforma,

pokud tomu nebudou brániti jiné veřejně důležité zájmy.

Na bývalých statcích císařských a členů bývalé panovnické rodiny jest však přidělu půdy obyvatelstvu na překážku, že nebyla dosud stanovena náhrada, kterou čl. stát jest povinen podle mírových smluv odvésti za tyto statky do náhradových fondů a nelze naprosto předem ani přibližně odhadnouti, v jaké výši se bude asi tato náhrada pohybovati.

Z vyličeného stavu věci jest zřejmo, že zákonné předpisy nikde porušeny nebyly a to *ani pokud jde o účast cizozemského kapitálu na průmyslu tuzemském*, ani pokud jde o provádění pozemkové reformy.

Vláda uváživši okolnosti v interpelaci zdůrazněné, bude i napříště bedlivě přihlížeti k tomu, aby v obou směrech brán byl náležitý zřetel na životní zájmy výrobních vrstev zemědělských

V Praze, dne 21. března 1921.

Černý, v. r.,
Předseda vlády.

Dr. Brdlík, v. r.,
Ministr zemědělství.

Dr. Hotowetz, v. r.,
Ministr obchodu.

Hanačík, v. r.,
Ministr financí.

Příloha č. 4

1964/XXI.

INTERPELACE

poslance Fr. Langra, K. Riedla, V. Sladkého a druhů
ministrům zemědělství, soc. péče a financí
o hrušovanské rafinerii.

Před počítáním letošní kampaně zastavila hrušovanská rafinerie pro nedostatek suroviny práci, čímž ocitlo se 1280 dělníků a úředníků bez zaměstnání. Hrušovanská rafinerie je vybavena moderními stroji a je provozu schopna. Zastavením práce v Hrušovanech je vinen hodonínský koncern cukrovarnický. V tomto koncernu má stát 33% a zbytek Agrární banka československá.

Zájem státní zastupuje v tomto koncernu pan Viktor Stoupal, přisedící zemského výboru moravského, nyní člen zemského zastupitelstva moravsko-slezského. Zájem syndikátu zastupuje rovněž pan přisedící Stoupal. Hodonínský koncern má najatý státní velkostatek s cukrovarem v Židlochovicích, odtud odebírá suroviny a zásobuje své skoncernované cukrovary, čímž podlamuje životaschopnost hrušovanské rafinerie, která dříve měla tento velkostatek najatý. Hodonínský koncern

vedou vedle přisedícího Stoupala tyto pánové: Ferd. Bloch-Bauer, Karel BlochBauer a Oskar Neumann, vesměs to cizí příslušníci, nemající ani jediné akcie.

Proto se podepsaní táží:

1. Zná pan ministr zemědělství tyto okolnosti a hodlá dáti z těchto důvodů výpověď dle zákona ze 17. února 1922 č. 88 Sb. z. a n. zmíněnému koncernu z velkostatku a cukrovaru Židlochovického a postarati se, aby hrušovanská rafinerie opět počala pracovati?

2. Ví pan ministr financí, že zájem státu a zájem syndikátu řepářů zastupuje jedna a táž osoba, t. j. pan Stoupal, a jest ochoten dosaditi vládního komisaře na syndikátu řepářů nezávislého za účelem provedení nových voleb do správní rady a pro další kontrolu?

Jest pan ministr financí ochoten sděliti, kolik tato účast čsl. státu na hodonínském koncernu dosud státu vynesla na daních a dividendách?

3. Ví pan ministr sociální péče, že zrušením hrušovanské rafinerie ocitlo

se 1 200 dělníků a 80 úředníků na dlažbě?

Jest pan ministr ochoten včasným zákrokem zabrániti úplnému zastavení práce v této rafinerii a ve shodě s ministrem financí a zemědělství postarati se o nápravu, aby podobné mrhání naším národním majetkem, jak se to provádí v daném případě k účelům čistě soukromým se zamezilo a tento podnik velmi cenný, na kterém nemají zájmu

pouze dělníci a úředníci, kteří mají býti propuštěni, nýbrž též ona chudá obec, okres a celý kraj, byl dále provozován a aby tím také bylo zamezeno, by prodejem strojů této rafinerie do ciziny našemu národnímu hospodářství povstala nová konkurence v cizině a dosavadní téměř již nesnesitelný stav nezaměstnaných se ještě o tyto propuštěné dělníky a úředníky zvětšil?

V Praze, dne 13. prosince 1928.

Langr, Riedl, Sladký,

Zemínová, Procházka, Knejzlík, Červinka, Pechmanová, inž. Záhorský, Bergmann, Moudrý, Špatný, Dr. Patejdl, David, Dr. Klapka, Dr. Franke, Prášek, Netolický, Lanc, Mikuláš, Chvojka, Vlček.

2277/IX

ODPOVĚĎ

Ministrů zemědělství, sociální péče a financí

Na interpelaci poslanců Fr. Langra, K. Riedla, V. Sladkého a druhů

O hrušovanské rafinerii (tisk 1964/XXI)

Dříve než bude dána odpověď na jednotlivé body interpelace, předesílá a zdůrazňuje se, že hrušovanská rafinerie byla vždy tzv. rafinerií suchou, poněvadž suroviny sama nevyráběla, jsouc zařizena,

aby cizí surovinu zpracovávala na bílé zboží.

Tvrzení interpelace, že rafinerie tato měla dříve (do roku 1923) najatý státní velkostatek s cukrovarem v Židlochovi-

cích, jest správné; naprosto nesprávné jest však tvrzení její, že zastavila práci pro nedostatek suroviny.

Hrušovanská rafinerie odebírala v nejlepších letech z cukrovaru v Židlochovicích ročně 50 000 q suroviny a jsouc zařízena na výrobu 3 až 400 000 q ročně, byla nucena k využití své kapacity 8krát tolik – t. j. největší část své potřeby – krýti nákupem suroviny z jiných cukrovarů.

Akciová společnost pro průmysl cukrovarnický v Hodoníně, najmuví cukrovar v Židlochovicích zajistila Hrušovanské rafinerii pro příštích 10 let dodávku zmíněného množství suroviny ročně, což bylo pro rafinerii v době sjednání smlouvy velkou výhodou, poněvadž tenkrát byla nouze o surovinu, takže nemůže býti naprosto řeči o tom, že hodonínský koncern podlamuje životaschopnost hrušovanské rafinerie, zvláště když v posledních letech jest všude velký nadbytek suroviny a její opatření nečiní rafineriím žádných obtíží. Obtíže působí rafineriím jedině odbyt bílého zboží na světovém trhu z příčin všeobecně známých. Příčinu zastavení práce v hrušovanské rafinerii nelze tudíž hledati ani v nedostatku suroviny, ani v převzetí státního velkostatku s cukrovarem v Židlochovicích hodonínským koncernem cukrovarnickým, nýbrž v celkové situaci suchých rafinerií v nitrozemskou polo-

žených. Hrušovany mají ze všech rafinerií zeměpisnou a tím i tarifní polohu skoro nejhorší, neboť mají vysoké sazby jak do Rakouska, tak i do Terstu a na druhé straně i nevýhodnou sazbu do Hamburku.

Na hodonínském koncernu cukrovarnickém jest zúčastněn čsl. stát 36,67% akcií, syndikát řepařů pak 63,33% akcií, Agrární banka československá nevlastní žádné akcie.

Předseda Ferd. Bloch-Bauer a ústřední ředitel Oskar Neuman jsou příslušníky čsl. republiky; Karel Bloch-Bauer nemá s vedením hodonínského koncernu vůbec co činiti.

K jednotlivým pak bodům interpelace podotýká se toto:

ad. 1. Zrušení dřívější pachtovní smlouvy s hrušovanskou cukerní rafinerií stalo se s přesným zachováním ustanovení zákona ze dne 17. února 1922 č. 88 Sb. z. a n. Vzhledem pak ke shora uvedenému není důvodu dáti hodonínskému koncernu z velkostatku a z cukrovaru v Židlochovicích výpověď podle cit. zákona. Ježto nepříznivá situace hrušovanské rafinerie byla vyvolána povšechnou neblahou situací světového cukerního trhu, není v moci ministerstva zemědělství postarati se o to, aby tato rafinerie počala opět pracovati.

ad. 2. Přisedící zemského výboru moravského Viktor Stoupal, nyní člen zemského zastupitelstva země Moravsko-

slezské, nezastupuje v tomto koncernu zájmy státní, nýbrž zájmy tyto zastupují: 3 úředníci správy státních lesů a statků a 1 úředník ministerstva financí, čímž jest o kontrolu a řádné hájení státních zájmů úplně postaráno a není naprosto žádného důvodu k požadovaným opatřením.

Na daních zaplatil hodonínský koncern v letech 1923 – 1928 celkem částku Kč 51 128 433 06, na dividendách pak obdržel stát za uvedenou dobu celkem 6 640 000 korun.

ad. 3. Do r. 1923 zaměstnávala hrušovanská rafinerie nejvýše 52 úředníků a skutečně asi 1 200 dělníků, kteří nebyli všichni stálí, nýbrž byli mezi nimi též dělníci sezónní.

Hned v r. 1923 převzal hodonínský koncern 31 úředníků. V důsledku zastavení výroby v rafinerii bylo propuštěno podle provedeného šetření 13 úředníků a 91 celoročních zřízenců; sezónního

dělnictva zaměstnávala rafinerie v době kampaně asi 1 200 osob.

Z uvedeného pak počtu dělnictva byli převzati někteří dělníci v letošní kampani do cukrovaru v Židlochovicích, jiní (hlavně strojníci) byli umístěni u Západo-moravských elektráren na montáže. Další část byla umístěna při nouzových pracích, jako na stavbě a opravě cest, pracích drenážních apod. Zbytek zaměstnanců nepodařilo se umístiti.

V kritických dobách, které nyní prodělává cukrovarnictví, jest pro čsl. stát velmi těžkou úlohou odvrátiti od jednotlivých celkem zvláště nepříznivě situovaných závodů, následky všeobecného úpadku. Stát může poskytnouti cukrovarnictví jako celku různé úlevy, nemůže však od něho býti požadováno, aby snad zachraňoval tu kterou továrnu na úkor závodů ostatních.

V Praze, dne 20. dubna 1929.

Dr. Vlasák, v. r.,
ministr financí.

Dr. Srdínko, v. r.,
ministr zemědělství.

Šrámek, v. r.,
ministr sociální péče.

Příloha č. 5

Velká daňová zkrácení brněnského velkopřumyslníka Bauera.

Liberecký „Vorwärts“ otiskuje následující zprávu komunistické tiskové kanceláře, jež nepostrádá zajímavosti:

„Velmi známý německý velkopřumyslník Viktor Bauer v Brně byl prezidentem Hrušovanské cukerní rafinerie a. s., jejíž většina akcií byla v rukou americko – holandské společnosti La Plata. V únoru 1924 prodala tato společnost Bauerovi 39 000 kusů akcií za cenu 900 000 dolarů, tedy zaokrouhleně za 31 mil. Kč. Z těchto 39 000 kusů akcií bylo 30 500 akcií ještě téhož dne dále prodáno olomoucké cukrovarnické společnosti, jejíž předsedou byl agrárník Vaca, takže Bauer při tomto obchodu za jeden den vydělal 8 500 akcií, čili zaokrouhleně 7 milionů Kč, nehledě na onu částku, která byla posléze jmenovanou společností vyplacena ve formě odškodného.

Tyto obnosy, které byly při tom vydělány, činí 13 milionů korun. Kupní smlouva byla podepsána v místnostech Pražské úvěrní banky. Bauer se při tom zdráhal vyplatiti zprostředkovateli slíbenou provizi. V důsledku sporu mezi tímto zprostředkovatelem a Bauerem vzniklého, ve kterém byl Bauer odsouzen vyplatiti zprostředkovateli 600 000 korun,

jakož i následkem udání učiněného u daňových úřadů na Bauera o zatajování daní, bylo proti němu zavedeno trestní řízení, při němž byly zkrácené daně zjištěny v částce asi 13 mil. Kč. Dr. Bauer, jenž byl původně v otázkách daňových zastupován známým brněnským advokátem drem Beisserem, svěřil nyní toto zastoupení českému advokátu značného politického vlivu, jehož jméno se již objevilo u příležitosti jiných velkých daňových procesů a v souvislosti s několika záborů velkostatků bývalých rakouských aristokratů. Zajímavost jest, že Viktor Bauer snaží se v době projednávání svého daňového procesu rychle prodati svůj velkostatek u Suchdolu, jakož i své reality v Brně. Dodneška však nebylo slyšeti o záboru jeho velkého jmění, sestávajícího z uvedeného velkostatku s panským zámkem, cenných sbírek, mlýna, cihelny, lihovaru, několika objektů v Brně a rozsáhlého majetku akcií.“ Odpovědnost za správnost této zprávy nese přirozeně „Vorwärts“, jenž slibuje, že se bude tímto případem ještě zabývat.

***Daňová manipulace brněnského velkopřumyslníka Bauera.
Za jeden den „vydělal“ 13 milionů Kč – Na daních zatajil přes 10 milionů Kč – Rozdíl ve
vymáhání na milionářích a na chud'asech.***

Známý německý velkopřumyslník Viktor Bauer v Brně byl prezidentem akciové společnosti cukrovaru v Hrušovanech, jehož většina akcií byla v rukou americko-holandské společnosti La Plata. V únoru 1924 prodala tato společnost Bauerovi 39 000 kusů akcií za cenu 900 000 dolarů, tedy zaokrouhleně za 31 milionů Kč. Z těchto 39 000 akcií bylo téhož dne prodáno 30 500 akcií za tutéž cenu olomoucké cukrovarnické společnosti, jejíž prezidentem byl agrárník Vaca, takže Bauer při tomto obchodu vydělal za den 8 500 akcií, čili zaokrouhleně obnos 7 milionů Kč, přičemž, jak se zdá, byl ještě vyplacen touto společností značný obnos jako odškodnění. Zde bylo vyděláno asi 13 milionů Kč. Protokol o prodeji byl podepsán v místnostech Pražské úvěrní banky. Při tom se Bauer zdráhal zprostředkovateli slíbenou provizi. V procesu zprostředkovatele proti Bauerovi na zaplacení provize, ve kterém byl Bauer odsouzen k zaplacení 600 000 Kč, vyšly najevo některé podezřelé věci

proti Bauerovi, takže berní úřad navrhl zavedení trestního řízení proti Bauerovi a stanovil výši zatajených daní na 13 milionů Kč. Bauer, zastupovaný dříve v daňových věcech známým brněnským advokátem Reisserem, svěřil teď své zastupování českému advokátovi značného politického vlivu, často jmenovanému při velkých daňových procesech a při záležitostech zaboru velkostatků bývalých rakouských aristokratů. Zajímavé je, že Viktor Bauer v době, kdy je proti němu zavedeno trestní řízení pro daňové machinace, snaží se prodat velkostatek u Suchdolu, jakož i své brněnské reality. Dosud není ani slechu o zabavení jeho velikého jmění, které kromě jmenovaného velkostatku s panským zámkem, cenných sbírek, mlýnu, cihelny, palírny, několika objektů v Brně je uloženo též v rozličných průmyslových akciích. Zatím, co malému rolníkovi nebo domkáři, dělníkovi nebo malému živnostníku, který nezatajuje daně vůbec, ač je nemůže platit pro dnešní obtížnou hospodářskou situaci, bere se

poslední kráva z chléva a poslední „přebytečný“ kus nábytku z bytu, může velkopřemyslník, který se pokusil zatajit miliony snadno a rychle vytěžených peněz, volně nakládat se svým jměním.

K tomu se dovídáme ze spolehlivého pramene, že si Bauer v posledních dnech vypůjčil na hypotéku na svůj statek Kunvald u Suchdolu na Moravě 3 miliony Kč a že se snažil přepustit veškeré své akcie hrušovanského cukrovaru Pražské úvěrní bance. Je nám dále známo, že Bauer, který má dobré styky v Rakousku, se uchází o místo rakouského honorárního

konzula v Havaně. Dále je nám velmi nápadné, že finanční úřady nevědí o jeho nápadných a překotných transakcích. Nebylo by to poprvé, kdy je veliký majetek propašován za hranice. Jsme zvědaví, zda konečně bude zavedeno proti Bauerovi trestní řízení a dojde k opatřením, aby se nepodařilo odvezení jeho milionového majetku. Zdůrazňujeme ještě jednou, že ohledy daňových úřadů k Viktoru Bauerovi jsou velmi nápadné, když vidíme na všech stranách, s jakou tvrdostí jsou vymáhány daně od maloživnostníků, maloročníků a dělníků.

Příloha č. 7

Plán areálu bývalého BOTEXu a firmy, které zde sídlí

1) Průmyslové stavitelství Brno, a.s. (PRSB v plánu označeno žlutě)

1. Hlavní výrobní budova:
 1. a 2. NP – firma Seibel Josef, s.r.o.
 3. NP – firma LAC, s.r.o.
 4. NP – firma Cromtryck, s.r.o.
2. Věž
 1. NP – 4 NP – firma Josef Seibel, s.r.o.: šatny, kantýna, sklad
 5. NP – archiv PRSB
 6. NP – sklad PRSB
 7. NP – firma LAC, s.r.o.: sociální zařízení
 8. NP – vodní nádrže
3. Administrativní budova
 1. NP – rozvodna NN a kancelář PRSB
 2. NP – 3. NP – připravováno pro kancelářské prostory
4. Bývalá kotelna
firma LAC, s.r.o.: sklad a řezárna materiálu
5. Skladové haly
 1. a 2. hala – firma IFE, s.r.o.
 3. hala – firma VUVL, s.r.o.

2) Ostatní vlastníci areálu (v plánu označeno červeně)

1. firma Japez, s.r.o.
2. firma Tubel, s.r.o.
3. firma Riromi, s.r.o.
4. pan Medvěd – soukromý dům
5. firma Eurookna

